

4. Ситник. С. Использование справочно-библиографических ресурсов правовой тематики в отделе справочно-информационной работы Центральной научной библиотеки им. Я. Коласа Национальной академии наук Беларуси / С. Ситник, И. Езепенко // Информационное обеспечение науки Беларуси: к 80-летию со дня основания ЦНБ им. Я. Коласа НАН Беларуси: сб. науч. ст. - Мн., 2004. - С. 84-90.

І. А. МАРОЗАВА

ГУМАНІСТЫЧНАЯ НАКІРАВАНАСЦЬ БІБЛІЯТЭЧНАГА АБСЛУГОЎВАННЯ ДЗЯЦЕЙ

Якасць бібліятэчнага абслугоўвання дзяцей у значнай ступені залежыць ад стаўлення бібліятэкара да дзіцяці і дзяцінства. Бібліятэчнаму спецыялісту важна ведаць аб дыферэнцыраваным і цэласным падыходах да вывучэння дзяцінства, разумець сутнасць феномена дзяцінства, абавязкі на традыцыі гуманістычнага выхавання ў бібліятэчным абслугоўванні, усведамляць каштоўнасць асобы дзіцяці і яго чытацкай дзейнасці. У артыкуле паказана, як гэтыя патрабаванні рэалізуюцца ў дзейнасці бібліятэкара.

У грамадстве існуе шэраг сацыяльных інстытутаў, адукацыйна-выхаваўчых устаноў, на якія ўскладзены функцыі выхавання дзіцяці, фарміравання яго асобы, раскрыцця інтэлектуальнага і творчага патэнцыялу. Дзіцячая бібліятэка, школьная бібліятэка валодаюць спецыфічнымі сродкамі для развіцця інтэлектуальнага, пачуццёвага, духоўнага свету дзіцяці праз чытанне.

Вядома, што для эфектыўнага бібліятэчнага абслугоўвання падростаючага пакалення бібліятэкары выкарыстоўваюць тэарэтычныя і практычныя напрацоўкі ў розных галінах ведаў: педагогіцы, псіхалогіі, філасофіі і інш.

Вельмі важнымі для бібліятэчнага абслугоўвання з'яўляюцца асэнсаванне бібліятэкарамі феномену дзяцінства, разуменне свету дзіцяці. Гэтыя пытанні раскрываюць у сваіх працах псіхалаг Д.І.Фельдштэйн, педагогі Г.А.Качан, Р.І.Чычурына, І.А.Камарова [2; 7]. Асэнсаванне феномена дзяцінства ў дачыненні да бібліятэчнай справы, засяроджанне ўвагі ў адносінах да дзіцячага чытання як каштоўнасці культуры адлюстраваны ў працы Л.В.Сцяпанавай [6].

У раскрыцці азначанай намі праблемы мы абавязаліся на ідэі гуманістычнага выхавання, раскрыцця ў працах У.Т.Кабуша [1], В.В.Мартынавай, Е.В.Петушковай [4; 5]. Навізна прац названых аўтараў заключаецца ў абгрунтаванні значнасці асэнсавання феномена дзяцінства ў філасофскім сэнсе бібліятэкарамі, у асвятленні магчымасці рэалізацыі гуманістычных ідэй у бібліятэчным абслугоўванні.

Дзіця як асоба і як чытач - важная праблема ў бібліятэчным абслугоўванні. Бібліятэчныя супрацоўнікі, што абслугоўваюць дзяцей, валодаюць арсеналам псіхалага-педагагічных ведаў аб дзіцяці, звязаных з пазнаннем і асэнсаваннем асаблівасцей яго развіцця ў розных ўзроставых перыяды. Менавіта ўліку гэтых асаблівасцей і патрабуе дыферэнцыраваны падыход [7]. Але разам з тым дзяцінства трэба асэнсоўваць як адзінае цэлае, у

кожным дзіцяці бачыць прадстаўніка падростаючага пакалення. Менавіта дадзеную думку вылучае бібліятэказнавец, падкрэсліваючы, што веданне асаблівасцей развіцця дзіцяці як асобы - абавязковая ўмова паспяховай работы дзіцячага бібліятэкара ў педагогічнай прасторы [6, с. 145].

Дзяцінства - гэта не толькі перыяд бурнага развіцця розуму і псіхікі, але і час выпрацоўкі пэўнага тыпу адносін да свету і самога сябе, перыяд развіцця свядомасці. Дзяцінства - ідэальны ўзроставы перыяд для праяўлення адоранасці, калі выяўляюцца надзвычайная інтуіцыя, шматабяцальная творчая актыўнасць. Гэты перыяд характарызуецца арыгінальным дзіцячым мысленнем, своеасаблівым бачаннем навакольнага свету і своеасаблівай мовай [3].

Бібліятэчная дзейнасць, накіраваная на абслугоўванне чытачоў гэтага перыяду, прадугледжвае яго разуменне бібліятэчнымі супрацоўнікамі. У педагогічнай літаратуры ўказваецца на неабходнасць пабудовы ўзаемаадносін дыялагічнага характару паміж дарослымі і дзецьмі, пры якіх і дарослы, і дзіця выступаюць як суб'екты ўзаемадзеяння, уплываючы адзін на аднаго і абагачаючы ў працэсе стасункаў свой унутраны свет.

Пазіцыя свету дарослых, іх адносіны да дзяцінства праяўляюцца, як адзначае Д.І.Фельдштэйн, у двух варыянтах: эмацыянальным - праяўленне ў рознай ступені любові, сімпатыі да малодшых - і маральным - сацыяльная адказнасць за будучае пакаленне, якая ўключае асэнсаванне і свайго будучага, абавязкі ў адносінах да дзяцінства і фарміраванне будучых абавязкаў дзяцей у адносінах да дарослых [7]. Відавочна, што адзначаная пазіцыя дарослых праецыруецца на бібліятэчную справу і ў канчатковым выніку абумоўлівае дзейнасць кожнага канкрэтнага бібліятэкара, які спецыялізуецца на абслугоўванні дзяцей. Такая пазіцыя садзейнічае гарманізацыі адносін дарослых з дзецьмі, садзейнічае навучанню іх спосабам узаемадзеяння са складаным і дзівосным светам прыроды, людзей, прадметаў, мастацтва і ўласным светам [3]. Гэта актуальная задача для бібліятэчных супрацоўнікаў, якія абслугоўваюць дзяцей, рашэнне яе можа быць толькі ў рэчышчы гуманістычнай педагогікі. Менавіта гуманістычнае педагогіка разглядае кожнае дзіця як непаўторную з'яву, якому патрэбна дапамога ў пошуку ўласнага шляху развіцця. Для гэтага бібліятэкар павінен звяртацца да "ўсяго чалавека" і пры гэтым лічыцца з патрэбнасцямі, імкненнямі, схільнасцямі самога дзіцяці.

Чытанне літаратурных твораў, якія складаюць залаты фонд сусветнай культурнай спадчыны, выдатных твораў беларускай літаратуры найлепшым чынам адпавядае такой задачы. Бібліятэкар пры рэкамендацыі твораў у індывідуальнай рабоце, пры падрыхтоўцы мерапрыемстваў на аснове літаратурных крыніц з найбольшым поспехам можа садзейнічаць развіццю асобы дзіцяці ў трох кірунках: асэнсаванні дзіцем самога сябе як маральнай асобы, фарміраванні ў дзіцяці маральных адносін да людзей, фарміраванні гармоніі ў адносінах дзіцяці і свету [4].

У шэрагу праблем выхавання востра стаіць праблема дзіцячага чытання і адносін да яго дарослых. Вынікі комплекснага расійскага даследавання "Дети и их чтение как духовный ресурс региональной культуры" паказалі, што з пазіцыі дарослага ў падлеткавым узросце неабходна чытаць для таго, каб быць паспяховым у грамадстве, чытанне-веды неабходныя для адаптацыі. Думкі аб духоўнай прыродзе чытання не набылі ў

бацькоў, настаўнікаў, бібліятэкараў адпаведнага значэння. Дзеці ўгадваюць у дарослых адносіны да іх чытання як да спосабу падпарадкавання. Таму не выпадкова бібліятэказнавец Л.В.Сцяпанавя гаворыць аб неабходнасці новага погляду на чытанне ў дзяцінстве, распрацоўку стратэгіі падтрымкі дзіцяці, якое чытае, рашэнне праблемы зместу дыялога з чытаючым дзіцем [6].

У бібліятэцы ініцыятыва ў стасунках і ў фарміраванні гуманістычных адносін ідзе ад бібліятэчнага супрацоўніка, для якога павінна быць арганічным імкненне да веры ў індывідуальнасць чалавека, яго неабмежаваныя магчымасці.

У.Т.Кабуш падкрэслівае, што ў гуманістычнай сістэме выхавання стасункі маюць першаступеннае значэнне [1, с. 45]. Таму спынімся на іх больш падрабязна. Шляхам стасункаў выхаванцамі засвойваюцца маральныя і сацыяльныя нормы паводзін, агульначалавечыя духоўныя каштоўнасці, адбываюцца інтэграцыя ведаў, прывядзенне іх у пэўную сістэму, самасцвярджэнне і самарэалізацыя дзіцяці [1, с. 44-45].

У бібліятэчным асяродку стасункам надаецца надзвычайнае значэнне, бо бібліятэчнае абслугоўванне цалкам прасякнута стасункамі паміж чытачамі і бібліятэкарам. Гэтыя стасункі будуцца на ідэях гуманістычнага выхавання, на прынцыпах дыялагічных, раўнапраўных суб'ект-суб'ектных адносін. У індывідуальных формах абслугоўвання, перш за ўсё ў гутарках (рэкамендацыйных, установачных, гутарках аб прачытаным), стасункі з гуманістычных пазіцый прадугледжваюць адносіны да чытача-дзіцяці як да асобы, якая мае ўласныя думкі і меркаванні, адмову ад навязвання свайго пункту гледжання бібліятэкарам, дапамогу ў фарміраванні дзіцем сваёй пазіцыі ў адносінах да прадмета стасункаў. У такіх стасунках павінны заўсёды прысутнічаць эмпатыя, уменне спачуваць дзіцяці, успрымаць яго праблемы як уласныя.

Разгляд асобы дзіцяці як аб'екта бібліятэчнага абслугоўвання, аб суб'ект-аб'ектных адносін паміж дзіцем і бібліятэкарам не адпавядаюць гуманістычнаму падыходу.

У бібліятэчным абслугоўванні бібліятэкар таксама выступае як арганізатар міжчытацкіх стасункаў пры правядзенні масавых мерапрыемстваў. Арганізацыя такіх формаў стасункаў, як дыялог, дыскусія, дыспут па розных тэмах на аснове літаратурных крыніц паміж чытачамі-дзецьмі, дае магчымасць дзіцяці выпрацаваць сваю пазіцыю ў адносінах да розных з'яў жыцця і адстойваць яе. У такіх умовах дзіця пазнае свет і самога сябе.

Стасункі вызначаюць эфектыўнасць бібліятэчнага абслугоўвання, бо праз іх бібліятэкар мае магчымасць выклікаць давер чытача-дзіцяці, прапанаваць лепшыя творы друку, садзейнічаць разуменню і засваенню прачытанага праз разнастайныя формы бібліятэчнага абслугоўвання. Усё гэта ў канчатковым выніку садзейнічае фарміраванню і развіццю гарманічнай асобы дзіцяці - галоўнай мэце гуманістычнага выхавання.

Бібліятэкар, што абслугоўвае дзяцей, выступае як спецыяліст, для якога на першым плане паўстае вырашэнне педагагічных задач па выхаванні падрастаючага пакалення. Рэалізацыя гэтых задач магчыма пры наяўнасці ў бібліятэкара псіхалага-педагагічных ведаў, таму што яны складаюць важны кампанент прафесійнай кампетэнтнасці бібліятэкара.

Гуманістычны падыход да абслугоўвання дзяцей у бібліятэцы ў спалучэнні з развіццём у іх разумення значэння чытання дазволіць якасна рэалізоўваць спецыфічныя сацыяльныя функцыі бібліятэкі, сцвердзіць яе унікальнае становішча ў шэрагу іншых сацыяльных выхаваўчых устаноў.

1. Кабуш, В.Т. Гуманистическое воспитание: концепция / В.Т.Кабуш; Министерство образования Респ. Беларусь, Академия последипломного образования. - М., 1998. - 97 с.

2. Качан, Г.Л. Детство как историческая категория и социальное явление / Г.А.Качан, Р.И.Чичурина // Феномен детства: социально-педагогические и медико-психологические проблемы: материалы Междунар. конф., 27-28 апр. 2004. - Брест: Брест, гос. ун-т им. А.С.Пушкина, 2004. - С. 98-100.

3. Комарова, И.А. К вопросу о детстве и философии детства / И.А.Комарова // Феномен детства: социально-педагогические и медико-психологические проблемы: материалы Междунар. конф., 27-28 апр. 2004. - Брест: Брест, гос. ун-т им. А.С.Пушкина, 2004. - С. 112-117.

4. Мартынова, В.В. Гармония любви - к себе, другим людям и миру / В.В.Мартынова // Проблемы выхавання. - 1997. - Вып. 6. - С. 43-49.

5. Петушкова, Е.В. Целевая направленность и ценностные ориентиры гуманистического воспитания / Е.В.Петушкова // Проблемы выхавання. - 1997. - Вып. 6. - С. 10-18.

6. Степанова, Л.В. Чтение детей как ценность современной культуры / Л.В.Степанова // Детское чтение. Феномен и традиции в конце 20 века: материалы Междунар. конф., СПб., 12-14 мая 1999 г. Ч. 1. (доклады, сообщения) / сост. В.В.Головин, Л.В.Степанова - СПб.: Б.и., 1999. - С. 137-145.

7. Фельдштейн, Д.И. Феномен детства и его место в развитии современного общества / Д.И.Фельдштейн // Мир психологии. - 2002. - № 1 (29). - С. 9-20.

Т. С. ЮХНАВЕЦ

ЭВАЛЮЦЫЯ КУРСА "БІБЛІЯТЭЧНЫЯ ФОНДЫ" Ў ПРАЦЭСЕ ЯГО ВЫКЛАДАННЯ

Пераасэнсоўваюцца з пазіцый сучаснасці асноўныя этапы станаўлення і развіцця курса "Бібліятэчныя фонды" ў вучэбным працэсе ВНУ ў межах былога Савецкага Саюза, незалежных Расіі і Беларусі. Называюцца імёны навукоўцаў, якія ўнеслі значны ўклад у распрацоўку курса і фондазнаўства ўвогуле. Характарызуюцца галоўныя падручнікі і вучэбныя дапаможнікі па курсу, а таксама вызначаюцца праблемы яго развіцця на сучасным этапе. У выніку праведзенага даследавання робіцца вывад аб неабходнасці тэарэтычнага і практычнага ўдасканалення курса "Бібліятэчныя фонды".

Курс "Бібліятэчныя фонды" - адна з асноўных спецыяльных дысцыплін у сістэме падрыхтоўкі высокакваліфікаваных спецыялістаў бібліятэчнай справы нашай краіны. Яго значнасць у тым, што фонд, або сістэматы-